

Den Haag

Participatieverslag

‘Thuis in een groene metropool aan zee’

Ontwerp Omgevingsvisie Den Haag 2050

Gemeente Den Haag

Januari 2025

Inhoud

Participatieverslag	3
Proces	3
Resultaten	6
Overzicht participatiemomenten	14
Ervaringen	30
Vervolg	30
Bijlagen	31

Participatieverslag

Wat voor een stad willen we zijn in 2050? Uiteraard bepaalt de gemeente dat niet alleen. Het is belangrijk dat hierover wordt meegedacht door de mensen die in Den Haag wonen, werken, leren en spelen. Daarom zijn er duizenden gesprekken gevoerd tijdens bijeenkomsten, workshops, tentoonstellingen en op straat. Samen met de analyse van bestaand beleid, de omgevingseffectrapportage en gesprekken met experts op verschillende terreinen zijn dit de ingrediënten voor de ontwerp omgevingsvisie. Zo is bij de totstandkoming van de omgevingsvisie geïnvesteerd in het opbouwen van een permanente dialoog voor de toekomstige actualisatie en realisatie van de omgevingsvisie van Den Haag.

“Met een stapel stenen kun je niets delen, toch? Voerde jij ooit een goed gesprek met een steen? Maakt de stad haar mensen of maken de mensen de stad?”

Uit: “Lief Den Haag” door de jongeren die deelnamen aan het project
Wij de stad ism Het Nationale Theater

Proces

Participatie is niet vrijblijvend, maar noodzakelijk in de processen van het ontwikkelen van de omgevingsvisie en daarmee het samen maken van Den Haag. Participatie is een blijvende uitwisseling; daarvan wordt in dit verslag een momentopname weergegeven.

Het doel van de gemeente is om een lange termijnvisie voor Den Haag en de regio op te stellen, waarbij wordt geïnvesteerd in een permanente dialoog met de stad bij de totstandkoming en de uitvoering ervan. De gemeente heeft hier belang bij, omdat zij een stad wil zijn waar mensen zich thuis voelen.

Sinds 2021 hebben meer dan 3000 mensen meegedacht over de toekomst van Den Haag. Daarbij is het startdocument Participatie van het Ambitiedocument (RIS309993) gevolgd. In 2023 (RIS316652, (RIS316051) is er gekozen voor een uitbreiding van de opdracht voor het maken van de omgevingsvisie met vernieuwde aandacht voor inclusie in de participatietrajecten. De participatiemomenten waren gestructureerd rondom drie deelproducten: de Staat van de Leefomgeving, Toekomstbeelden en de ontwerp omgevingsvisie. Verder zijn de vier belangrijkste belangengroepen geïdentificeerd: bewoners, organisaties, bedrijven en ketenpartners. Deze participatiestrategie is gedurende het proces verder uitgewerkt en gevolgd. In de infographic hieronder worden de participatiemomenten en -middelen weergegeven en de mate van invloed die per belangengroep mogelijk was.

Zie voor het uitgebreide participatieplan hoofdstuk 8 Participatie van het Ambitiedocument omgevingsvisie. Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen het te voeren participatieproces met daarbij gestelde ambities. Daarmee geldt dit hoofdstuk als het startdocument op grond van de Inspraak- en Participatieverordening Den Haag 2012.

In 2021 zijn aan de gemeenteraad zes ambities voorgelegd, als beleidsmatige basis voor de omgevingsvisie 2050. Over deze ambities en de keuzes die moeten worden gemaakt is er op verschillende manieren met bewoners, ondernemers, organisaties, ketenpartners en andere overheden gesproken. Met een zo groot mogelijke verscheidenheid aan mensen. In het begin gedwongen online door de regelgeving tijdens de coronaperiode en wanneer het kon, zoveel mogelijk direct in gesprek.

Er is geïnventariseerd over welke onderwerpen de gemeente al gesprekken voert of heeft gevoerd met de verschillende partijen. Dit zijn onderwerpen zoals de mobiliteitstransitie en verdichtingsvraagstukken (zoals eerder aan de orde geweest in het traject van de Agenda Ruimte voor de Stad). Ook is er gaandeweg met parallel lopende trajecten, zoals de structuurvisie Zuidwest of de wijkagenda's, afgestemd wat betreft participatie.

Door op verschillende manieren mensen uit te nodigen en te betrekken bij de Haagse omgevingsvisie, zijn gesprekken gevoerd met inwoners en ondernemers uit alle stadsdelen. En met

vertegenwoordigers van bedrijven en organisaties uit de stad, buurgemeenten en samenwerkingspartners. De opbrengsten van de bijeenkomsten zijn met de betrokkenen gedeeld.

Het is belangrijk dat iedereen die mee wil doen, op hetzelfde kennisniveau wordt gebracht. Daarom werden alle deelproducten en kennis via de website en de nieuwsbrief gedeeld en is de werkgroep omgevingsvisie bereikbaar geweest voor vragen via de mail en tijdens diverse bijeenkomsten.

De participatie volgt het proces van de omgevingsvisie

Aan de omgevingsvisie werd gewerkt aan de hand van drie leidende principes: toekomstgericht, eerlijk en inspirerend. Er is gezamenlijk richting aan de toekomst van de stad gegeven door een heldere analyse te maken, de Staat van de leefomgeving. Vervolgens zijn een aantal mogelijke toekomstbeelden en ontwikkelpaden voor Den Haag (en regio) geschetst en tot stand gekomen op basis van het participatieproces en studies. Zo is in de breedte verkend welke strategische keuzes deelnemers zouden maken en welke kansen er zijn om bij te dragen aan de gestelde zes ambities voor 2050.

De bewegingen en strategische kernbeslissingen zijn nodig om het integrale toekomstbeeld voor Den Haag goed verder te kunnen onderbouwen. Dit integrale toekomstbeeld is de essentie van de Haagse omgevingsvisie. Bij de onderbouwing van het integrale toekomstbeeld is er ook inzicht nodig in de benodigde ingrepen, maatregelen, beleid en investeringen die helpen om de zes integrale ambities voor 2050 te verwezenlijken. De aanpak voor deze concretiseringsslag is beschreven in de Notitie Reikwijdte & Detailniveau (NRD), als basis voor het op te stellen Omgevingseffectrapport (OER). Deze NRD heeft een nauwe relatie met de uiteindelijke omgevingsvisie.

In dit participatieverslag is een beknopt overzicht van ieder participatiemoment en de terugkoppelingen.

Referenties

- Brief aan commissie Ruimte juli 2024, RIS316051
- Brief aan commissie Ruimte in oktober 2023, RIS316652
- Ambitiedocument omgevingsvisie Den Haag, september 2021, RIS309993

[illegible]

Resultaten

De leidende principes uit het Ambitiedocument hebben een rol gespeeld bij de weging van de inbreng op de omgevingsvisie. De complete inbreng van de deelnemers is altijd terug te vinden in de terugkoppelingen. Deze terugkoppelingen zijn niet altijd openbaar gemaakt, maar wel gedeeld met de deelnemers aan het participatiemoment. Deze terugkoppelingen zijn er regelmatig bijgehaald om het richting te geven aan het verder opstellen van de ontwerp Omgevingsvisie. Dit is gedaan om het ontwerpproces te verrijken en maatwerk te kunnen garanderen.

In de volgende tekst is het totaal weergegeven. Verderop in het verslag zijn de resultaten gedetailleerder in te zien.

Deelnemers

De vier belangrijkste belangengroepen van de omgevingsvisie zijn bewoners, ondernemers, organisaties, bedrijven en ketenpartners/andere overheden. Er wordt wat betreft de mate van invloed onderscheid gemaakt, per deelproduct én tussen de verschillende belangengroepen. Waarbij iedereen wordt geïnformeerd. In de infographic worden de participatiemomenten en -middelen weergegeven als ook de mate van invloed die per belangengroep mogelijk was. Het totaal aantal deelnemers aan de Haagse omgevingsvisie bedraagt ruim 3000. Er zijn veel verschillende doelgroepen bereikt. Inclusief jongeren en mensen die niet uit zichzelf naar een bijeenkomst komen.

Representativiteit

In de Toekomstwijzer zijn er uit bijna alle wijken deelnemers geweest die de stellingen hebben beantwoord. De verdeling van de deelnemers is qua leeftijd en gender vergelijkbaar met de inwoners van Den Haag. Wat in de deelname van de Toekomstwijzer niet overeenkwam met de verdeling van de inwoners van Den Haag is het opleidingsniveau. Het percentage deelnemers dat hoogopgeleid is, is veel hoger dan het percentage hoogopgeleiden in Den Haag.

In de werksessies van de toekomstbeelden hebben we belanghebbenden en geïnteresseerden gesproken. Dit waren zowel inwoners, belangenorganisaties, ketenpartners, ondernemers en collega-ambtenaren. We hebben partijen opgezocht die minder vanzelfsprekend gehoord worden, zoals kinderen, jongeren, ouderen en inwoners met een lichte verstandelijke beperking.

We hebben kennisuitwisselings-gesprekken gevoerd met bewoners- en belangenorganisaties, zoals Vrienden van Den Haag, Wijk25, AVN en Stichting Voorall.

Verhalen en foto's van inwoners en ondernemers op hun favoriete plekken in de stad worden gedeeld tijdens tentoonstellingen in bibliotheken, HMC ziekenhuizen, het atrium in het stadhuis en op de pagina's op sociale media van Haagse Mensen.

We hebben **gesprekken gevoerd op drukke plekken in** de stad om een **verscheidenheid aan inwoners** en ondernemers te bereiken.

Door de samenwerking met o.a. de wijkagenda is er in beeld gebracht wat de belangen zijn die spelen op wijkniveau. Ook wordt hier duidelijk wat de wensen en acties zijn in de wijk voor de korte termijn toekomst.

Het benaderen van de belangengroepen en communicatiemiddelen

Er is bij het organiseren van de gesprekken ook bij bestaande activiteiten in de wijken en gemeenschappen aangesloten. Daarnaast zijn in ieder stadsdeel van de stad op drukke plekken straatgesprekken gevoerd met de Haagse mixer. Hier namen de meeste mensen de tijd om hun keuzes toe te lichten. Er zijn online, hybride en offline werksessies georganiseerd. De werksessies zijn georganiseerd om langer en dieper in gesprek rondom de toekomstbeelden en de hoofdstukken van de omgevingsvisie te kunnen gaan met de Haagse bewoners, ondernemers en organisaties maar ook met ketenpartners en andere overheden. Daarnaast zijn er twee open online-enquêtes gehouden, om nog meer mensen de kans te geven om mee te doen en hun stem te laten horen.

Voor het bereiken van bewoners zijn er via de stadsdeelorganisatie verschillende netwerken benaderd. Voor het benaderen van belangenorganisaties, bewonersorganisaties en

ondernemersverenigingen is er gebruik gemaakt van adreslijsten die bekend zijn bij de gemeente. De ketenpartners en overige overheden werden ook via de reguliere overleggen benaderd. In samenwerking met het Nationale Theater is er met een groep jongeren samengewerkt. In sommige gevallen, bijvoorbeeld tijdens de tentoonstelling Toekomstbeelden en het bijhorende programma, zijn de verschillende belangengroepen bij elkaar gekomen. Verder zijn er brede oproepen gedaan door middel van flyers en posters in de wijken te verspreiden. Ook is gebruik gemaakt van de gemeentelijke kanalen, zoals de nieuwsbrief van de omgevingsvisie en van de gemeente, sociale media, wijkbladen en de Stadskrant.

Inbreng

De leidende principes uit het ambitiedocument over een inspirerend, eerlijk en integer verhaal voor Den Haag en een toekomstgericht bestuur zijn opnieuw leidend geweest voor de weging van de inbreng op de omgevingsvisie.

De complete inbreng van de deelnemers is altijd terug te vinden in de terugkoppelingen. Deze terugkoppelingen worden tijdens het uitwerken van de omgevingsvisie regelmatig bijgehaald om het ontwerpproces te verrijken en maatwerk te garanderen.

Verwerking van de resultaten in de omgevingsvisie

- In hoofdstuk 1 leest u meer over de positionering van participatie bij het opstellen van deze ontwerp omgevingsvisie (1.2).
- In hoofdstuk 5 vindt u de resultaten uit de participatie en hoe deze binnen de bewegingen zijn meegenomen.
- In hoofdstuk 6 vindt u de resultaten uit de participatie en hoe deze in de stadsdelen zijn meegenomen.
- In hoofdstuk 7 leest u meer over participatie bij de realisatie van de omgevingsvisie. Ook vindt u hier meer over de doorwerking van participatie bij de kerninstrumenten van de Omgevingswet. Verder is aangegeven hoe participatie bij de actualisatie van de omgevingsvisie zal worden ingericht.

De toekomstbeelden blijven inzichtelijk op de website. Ze zijn in het ontwerpproces van de kaarten en het formuleren van de visie zelf gedeeltelijk verwerkt. Ook vindt u uitspraken en beeldmateriaal geciteerd in de tekst van deze ontwerp Omgevingsvisie.

Dit is meegenomen

Fase 1 / Staat van de stad en Toekomstbeelden (raadplegen t/m co-producen) nov 2021 – december 2022

Er is getracht de essentie uit de eerste fase van de participatie zo goed mogelijk te verwerken. Grofweg is er inbreng geleverd op zowel ruimtelijke (ontwikkelings-) thema's als voor de governance ervan (procesmatige ontwikkeling). De inbreng is aan de hand van de volgende uitgangspunten gewogen om wel of niet mee te nemen:

1. Past het bij de leidende principes?
 - inspirerend, met verlangens, wensen en droombeelden
 - eerlijk, met oog voor mooie en minder mooie kanten
 - toekomstgericht, met handvatten voor het bestuur
2. Zijn er gezamenlijke noemers of patronen te identificeren?
 - Bijvoorbeeld het belang van 'groot groen' of het belang van het verder aankleden van het 'DNA van Den Haag' dat in verschillende werksessies en via verschillende kanalen is aangedragen.
3. Zijn de wijk-specifieke uitdagingen te abstraheren naar thema's die voor de hele stad gelden?
 - Kunnen we van de "hoe" een "wat" maken?

Dit leverde onderstaande ruimtelijke (ontwikkelings-) thema's op.

- Bestaande kwaliteiten als uitgangspunt nemen. Gebruik de huidige kwaliteiten in de stad voor de toekomstige meervoudige ontwikkel- en beheersopgave.
- Groen als onderlegger. Begin het ontwerp met een groen vel i.p.v. grijs (infrastructuur).
- Blauw (water) hoort ook bij groen en gaat over een regionale aanpak. En bescherm de duinen, die zijn van ons allemaal
- Den Haag is groter dan je denkt. De ruimtelijke ingreep op wijkniveau passend maken – in de regio de impact ervan monitoren en in de regio samen zoeken naar ruimte.
- Betere openbare ruimte. Daarom minder auto's op straat en in plaats daarvan meer OV-verbindingen
- Omgevingswaarden nooit uit het oog verliezen en ook niet de lange termijn. Met elkaar waken voor "toekomstige historische vergissingen".
- Gezondheid positief stimuleren met een preventieve aanpak i.p.v. curatieve, het toegankelijk maken van de ruimte en door de focus op de mentale gezondheid niet te vergeten om zo bijvoorbeeld eenzaamheid te verminderen en voorkomen.
- De stad is van iedereen. Eerlijkheid stimuleren door toegankelijkheid van ruimte en benaderbaarheid overheid.

Procesmatige inbreng, die in de verdere ontwikkeling van de omgevingsvisie is meegenomen.

- Ontwerpend onderzoek is een essentiële stap in (het) participatieproces(sen) van de omgevingsvisie. Alleen door de complexiteit van de opgave praktisch samen te benaderen worden de mogelijke gevolgen van keuzes inzichtelijk en daarmee bespreekbaar.
- Werken vanuit de 'lagenbenadering'. Door het bodem- en watersysteem van de stad (en regio) als vertrekpunt te nemen bij het inpassen van ruimtelijke ontwikkelingen. De laag van de 'ondergrond' stelt dan randvoorwaarden aan ontwikkelingen in de 'netwerklaag' en de 'occupatielaag'.
- Experimenteerruimte creëren door bijvoorbeeld lange termijn samenwerkingen zoals "de ontwerpende SER". Denk ook aan samenwerking met bewonersinitiatieven, wijkagenda's en stadslabs rondom thema's of gebieden.
- Maatwerk en DNA. Den Haag kent een verscheidenheid aan type wijken en ook de lokale perspectieven over de toekomst van buurt, wijk en stad variëren. Daarom is het essentieel dat we de omgevingsvisie op wijkniveau bespreekbaar maken en zo een gebiedsgerichte vertaling maken. Ook voeren we het gesprek met de verschillende gebruikers van de stad, want iedereen moet de mogelijkheid hebben om mee te doen.

Fase 2 / Ontwerp Omgevingsvisie (raadplegen; zienswijze) Januari 2023 – zomer 2025

In de tweede fase lag de focus op het maken van de integrale afwegingen die moeten worden gemaakt wanneer er straks één visie voor Den Haag ligt. Niet alles past namelijk, er moeten keuzes worden gemaakt. De activiteiten werden georganiseerd rondom het deelproduct omgevingsvisie, dus de teksten en kaarten ervan.

Daarvoor werd de **Haagse mixer** ontwikkeld, waarbij gesprekken en werksessies werden georganiseerd over integraal afwegen. Deze zijn voor een groot deel op drukke plekken in de stad gevoerd. Daarbij is een beeld gevormd van de voorkeuren van en afhankelijkheden tussen de ambities. Er werden vervolgens ook **ontwerpsessies per stadsdeel** georganiseerd om dieper in gesprek te kunnen gaan met bewoners en ondernemers rondom hun eigen leefomgeving. De foto's en verhalen van **Haagse Mensen** op hun favoriete plek in de stad gaat over de identiteit en cultuurhistorie van Den Haag door Haagse inwoners.

De gesprekken en werksessies gingen over de keuzes die we met elkaar maken. Sociale cohesie en gezondheid/veiligheid kwamen naar voren als belangrijkste thema's. Uit de gesprekken is een aantal zaken opgevallen, bijvoorbeeld dat ontmoeting essentieel is voor een stad waar je je thuis voelt. Het kan eenzaamheid verminderen en ervoor zorgen dat meer mensen mee kunnen doen. Jongeren willen betaalbaar kunnen wonen en ouderen vinden vooral gezondheid en veiligheid belangrijke thema's.

Zorgen zijn er over inclusie en betaalbaarheid (o.a. bij wonen en openbaar vervoer). Parkeren en autobezit zijn onderwerpen waar mensen over verdeeld zijn. Ondernemers en mensen die werken op onregelmatige tijden hechten waarde aan hun auto. Terwijl anderen hun auto minder belangrijk vinden dan meer groen of veiliger verkeer. Voorwaarde is dan wel dat er meer bredere fiets- en wandelpaden komen en OV goedkoper wordt. Oplossingen voor woningtekort en

klimaatbestendigheid moet ook in afstemming met omliggende gemeenten en rijksoverheid gebeuren om effectiever te zijn.

Inbreng

Uit de gevoerde gesprekken blijkt dat men sociale cohesie en gezondheid/veiligheid belangrijke thema's vindt voor de toekomst van de stad. En dat ieder stadsdeel eigen prioriteiten en zorgen heeft. Dit benadrukt het belang van een op maat gemaakte benadering bij het ontwikkelen en implementeren van stedelijke initiatieven en beleid, met bijzondere aandacht voor de specifieke behoeften en kenmerken van elk stadsdeel.

Verder zijn er een aantal thema's naar voren gekomen naar aanleiding van de participatiemomenten:

1. Begrip voor het maken van strategische afwegingen en het zien van de verbinding tussen de ambities,
2. Belang van ontmoetingen,
3. Verschil in wensen en ambities voor het wonen in Den Haag
4. Sociaal-maatschappelijke behoeften zijn vaak belangrijker voor bewoners dan economie en mobiliteit
5. Zorgen over inclusie bij de ontwikkeling van Den Haag
6. Minder auto's moeten zorgen voor meer ruimte voor groen
7. Aandacht voor regionale en landelijke samenwerking en verantwoordelijkheid
8. Energietransitie

1. Strategische afwegingen en verbinding tussen de ambities

Het viel in de gesprekken met de deelnemers op dat zij vaak een verband tussen de verschillende ambities zien. En op deze manier hun punten verdeelden. Dus soms gaf men 0 punten aan een ambitie die zij wel belangrijk vonden maar omdat zij bijvoorbeeld veilig en bruisend vijf punten gaven ging men ervan uit dat de ambitie sociaal Den Haag vanzelf zou volgen.

Hieronder volgen enkele voorbeelden van de gesprekken en hoe deze input is verwerkt:

"Als je duurzaam bereikbaar prioriteit geeft help je hiermee direct het klimaat".

"Minder woningen dan is er meer ruimte voor groen".

"Een bruisende stad zorgt ook voor meer sociale cohesie en economische ontwikkeling".

"Meer lopen en fietsen draagt ook bij aan ambitie gezond".

"Zonder werk geen sociaal Den Haag".

Ook noemt men het toevoegen of behouden van meer groen niet alleen voor het klimaat maar ook als plek om elkaar te ontmoeten, te spelen, te ontspannen en te sporten.

Verwerking:

In de omgevingsvisie staan weinig onderwerpen op zichzelf. Omdat er is gekozen voor bewegingen is ook daar de samenhang in ambities en beleid goed te zien. Het is belangrijk en waardevol dat dit ook wordt opgemerkt door de Haagse bewoners, ondernemers en organisaties.

2. Ontmoeten is essentieel

Ontmoeting wordt door alle leeftijdsgroepen en in alle stadsdelen belangrijk gevonden. Men geeft in de reacties meerdere redenen hiervoor. Het zorgt voor gemeenschapsgevoel en gaat eenzaamheid tegen. Ook vindt men het belangrijk voor mensen die behoefte hebben aan steun of het leren van vaardigheden. Wel zijn er te weinig plekken voor jongeren. Dit zou eventueel ook overlast tegengaan. De buurthuizen graag ook vaker en tot later open. In stadsdelen als Laak en Escamp en wijken in Segbroek ziet men de aanwezigheid van verschillende culturen naast elkaar als een goede kwaliteit die leidt tot verbinding.

Verwerking

Vooraf in hoofdstuk 6 is veel aandacht voor ontmoeting. En ligt de focus op de wijken waar daar het meest behoefte aan is of waar dat nog (deels) ontbreekt. Zoals door inwoners opgemerkt kan groen hier ook aan bijdragen. En beweging 1: Thuis in een divers Den Haag gaat hierop in.

3. Jongeren willen wonen, ouderen willen veilig en gezond leven in de stad

De deelnemers aan de Haagse mixer jonger dan 25 jaar oud geven de ambitie “Iedereen kan wonen in Den Haag” vaker een hoge score dan andere deelnemers. Er leven veel zorgen bij jongeren over het woningtekort in Den Haag. Op dit moment is het voor veel van de deelnemende jongeren noodzakelijk om bij hun ouders te blijven wonen en zij maken zich ook zorgen over hun toekomst in Den Haag mochten ze later een gezin starten.

Oudere deelnemers geven vaker dan gemiddeld een hoge score aan de ambities Gezond en Veilig en Sociaal Den Haag. Veilig over straat gaan, toegankelijkheid van openbare ruimte en de beschikbare voorzieningen in een wijk zijn belangrijke motivaties voor hun score. Men maakt zich zorgen over criminaliteit, maar ook over verdwijnende normen en waarden en omgangsvormen in de stad. Gezond en veilig is basisvoorwaarde voor veel mensen. Veilig op straat kunnen lopen is voor deze mensen belangrijk. En gezond kan zijn huisarts dichtbij of gezonde lucht of genoeg ruimte om buiten te bewegen en te sporten.

Verwerking:

Deze inbreng is verwerkt in de Woonvisie Den Haag 2024 en in het hoofdstuk 6 ‘De Stadsdelen’. Ook wordt deze inbreng meegenomen in de uitwerking van de hoofdlijnen uit de Omgevingsvisie in gebiedsvisies.

4. Meer prioriteit aan sociaal-maatschappelijke behoeften dan economie en mobiliteit

De ambities Gezond & Veilig en Sociaal Den Haag krijgen over de hele linie een hogere prioriteit dan de ambities Bruisend en Duurzaam Bereikbaar Den Haag. In de toelichting wordt vaak gerefereerd aan de eerste twee ambities als basisvoorwaarden waar men meer waarde aan hecht voor de toekomstige stad. In de resultaten van de Provada valt juist op dat de ambities Bruisend en Duurzaam Bereikbaar hoger dan gemiddeld scoren. Er lijkt daarmee een verschil te zijn in enerzijds deelnemers die beroepshalve betrokken zijn bij stedelijke ontwikkeling en in die hoedanigheid economie en mobiliteit prioriteren. Anderzijds geven bewoners over het algemeen aan zich juist zorgen te maken over de sociaal-maatschappelijke factoren in de stad die de leefbaarheid belemmeren.

Verwerking

Den Haag heeft bewust gekozen voor een “meer impactvolle omgevingsvisie” waarbij ook thema’s als leefbaarheid en ontmoeting een plaats krijgen. Dit sluit goed aan bij de onderwerpen die inwoners belangrijk vinden.

5. Zorgen over inclusie bij de ontwikkeling van Den Haag

In de toelichting op alle ambities valt op dat men vaak verwijst naar inclusie en/of toegankelijkheid van de stad. Bij de ambitie Duurzaam Bereikbaar wordt opvallend vaak opgemerkt dat men het openbaar vervoer te kostbaar vindt. Bij de ambitie Wonen wordt vooral de behoefte geuit aan betaalbare woningen voor jongeren en starters. Bij de ambitie Gezond en Veilig komt vaak de zorg naar voren over voldoende toegang tot zorg of ouderenvoorzieningen. Bij de ambitie Bruisend Den Haag maakt men zich hard voor levendigheid in de wijken in plaats van alleen in het centrum en op Scheveningen. In de gesprekken naar aanleiding van de Haagse mixer is meerdere keren de zorg geuit of er in het Den Haag van 2050 wel plek is voor iedereen: Kunnen jongeren van nu straks een eengezinswoning vinden? Kunnen gehandicapten zich nog bewegen door een autovrije stad? Kunnen we in 2050 na 18 uur een biertje drinken in Mariahoeve of moeten we daarvoor naar het centrum?

Verwerking

In Beweging 1 'Thuis in een divers Den Haag' zijn diverse aanknopingspunten opgenomen om oog te blijven houden voor inclusie bij de ontwikkeling van Den Haag. Aan de ene kant gaat het over letterlijke (fysieke) toegankelijkheid. De gemeente heeft expliciet in de Omgevingsvisie opgenomen dat toegankelijkheid richting 2050 een speerpunt is. Alle inwoners, met of zonder beperking, moeten gelijkwaardig gebruik kunnen maken van de openbare gebouwen, de openbare ruimte en van openbaar vervoer.

Aan de andere kant heeft de gemeente oog voor inclusie bij het bouwen aan vitale wijken. Daarbij is thuis voelen van belang. Dat gaat over gemeenschapszin en buurtgevoel helpen stimuleren. Om die gemeenschapszin te behouden en, daar waar nodig te versterken, voegen we de komende decennia overal in de stad nieuwe woningen toe. Dat gaat zowel om nieuwbouw als het benutten van mogelijkheden binnen de bestaande voorraad. Binnen de grootschalige gebiedsontwikkelingen CID, Binckhorst en Zuidwest is aandacht voor gemengd bouwen, maar dat is ook het geval in de andere wijken van Den Haag. Door hier op kleinschalige wijze te verdichten, helpen we mee doorstroming te bevorderen of passende woonconcepten te realiseren.

In Beweging 3 'Verstedelijking en bereikbaarheid in samenhang' wordt integrale wijkverbetering geadresseerd als kwaliteitsimpuls voor specifieke gebieden in de stad. In Schilderswijk, Laak, Rustenburg en Oostenbroek, Transvaal en Moerwijk staat vernieuwing van de bestaande wijken inclusief de bestaande woningvoorraad gesteld als opgave. Deze vernieuwing is overigens breder dan alleen aandacht voor woningen. Ook de kwaliteit van de openbare ruimte (groen, klimaatadaptief en natuurinclusief ingericht) en de rol van ontmoeting heeft de gemeente als aandachtspunten in de Omgevingsvisie opgenomen.

6. Minder auto's zodat er meer ruimte voor groen komt

Ook hier is inclusie belangrijk. Zorg dat iedereen mee kan doen. Niet alleen op sociaal gebied maar ook door brede stoepen voor mensen die slecht ter been zijn en afhankelijk zijn van bijvoorbeeld een rollator. Trams en bussen waar iedereen gebruik van kan maken. Een deel van de deelnemers vindt openbaar nu te duur. Meer begrip voor mensen die afhankelijk zijn van de auto doordat zij bijvoorbeeld mantelzorger zijn of werken op onregelmatige tijden waarop openbaar vervoer niet rijdt. Nieuwe wijken missen voorzieningen en bereikbaarheid van OV. Zeker in de avond. Daardoor geeft men, in bijvoorbeeld Binckhorst en Vroondaal, aan dat men de auto nog nodig heeft.

Veel bewoners zien een link met de ambitie Veilig en ongezond. Auto's zorgen voor een ongezond en onveilig Den Haag. Je beweegt minder en auto's zorgen voor ongelukken met fietsers en wandelaars. Ook wordt de ruimte die auto's innemen in de openbare ruimte vaak genoemd. Liever ruimte voor groen of bredere fietspaden.

Verwerking

In Beweging 3 'Verstedelijking en bereikbaarheid in samenhang' komen de brede positieve effecten van de gewenste mobiliteitstransitie in beeld. We willen mensen meer vervoerkeuzevrijheid geven, met oog voor de kwaliteit van de leefomgeving. We willen daarbij bewoners en bezoekers stimuleren om vaker te kiezen voor schone en duurzame (deel)mobiliteit. De komende decennia werken we daarom verder aan een duurzaam mobiliteitssysteem dat veilig is, ruimte-efficiënt, schoon en op maat, verbonden en betaalbaar en rekening houdend met de bereikbaarheid voor hulpdiensten en inwoners die vanwege hun werk afhankelijk zijn van de auto.

De gemeente stelt zich in beweging 3 dan ook ten doel dat het openbaar vervoer en deelmobiliteit voor zowel reizigers als de gemeente betaalbaar en toegankelijk blijft.

7. Regionale en landelijke samenwerking/verantwoordelijkheid

Bij ambities als Wonen en Klimaatbestendig vraagt men om een betere afstemming met de regio/omliggende gemeenten zoals Rijswijk en het Westland. Voor sommige wijken is dit dichterbij

dan bijvoorbeeld de binnenstad van Den Haag. Sommige zaken kan Den Haag niet alleen. Voor klimaatbestending wordt ook gewezen naar Rijksoverheid.

Verwerking

In hoofdstuk 2 'Den Haag in de wereld' wordt de relatie van Den Haag in de regio beschreven. In een aparte paragraaf 'regionale samenwerking' is de noodzaak tot samenwerking tussen Den Haag en haar buurgemeenten, waterschappen, de provincie en het Rijk onderschreven. Verreweg de meeste ruimtelijke (en sociale) vraagstukken met bijbehorende ruimteclaims overstijgen namelijk de eigen gemeentegrens. In hoofdstuk 7, de realisatiestrategie, wordt verder ingezoomd op bestaande en verder te versterken samenwerkingsverbanden die helpen om uitvoering te geven aan de ambities in de Haagse Omgevingsvisie.

8. Energietransitie

Rondom de energietransitie zijn ook diverse participatieactiviteiten (o.a. stedelijk Energieplan, Haags Energie Netwerk, Groene Focuswijken, straatgesprekken en burgerberaden) georganiseerd. Om inwoners en ondernemers niet onnodig te belasten en omdat energietransitie een onderdeel is van de omgevingsvisie was energietransitie ook een thema bij bijeenkomsten over de omgevingsvisie in de stadsdelen. Het team is in gesprek gegaan om te horen wat er in de stad leeft rondom de energietransitie. Ook op deze avonden gingen de gesprekken voornamelijk over de kosten voor individuele bewoners en de zorg over de betaalbaarheid en over de behoefte aan duidelijkheid wannéér er dan gestopt wordt met aardgas.

Enkele quotes vanuit de stadsdeelronde omgevingsvisie:

'Ons bewonersinitiatief in Benoordenhout ervaart een tekort aan perspectief voor onze wijk als het gaat om de energietransitie. Wel geruststellend te weten dat een warmtenet voor minimaal 51% in publieke handen zal zijn'. (inwoner Haagse Hout)

'Het is een behoorlijke uitdaging om mijn monumentale pand in het centrum te isoleren en klaar te maken voor de energietransitie, daar heb ik wel hulp bij nodig' (inwoner Centrum)

'Ik ben helemaal voor de overstap op schone energie, maar in dit tempo gaan we het niet redden' (inwoner Segbroek)

'Ik wil best wat doen, maar hoe krijg ik mijn particuliere verhuurder in beweging zonder dat hij de huur dan enorm verhoogt' (inwoner Laak)

'In deze wijk is vooral behoefte aan hulp met energiebesparen en dat er iets aan schimmel in de woningen gedaan wordt. Die energietransitie is ook belangrijk, maar niet in het hier en nu voor de meeste mensen' (werkzaam in Centrum)

'De plannen om over te stappen op schone energie klinken op zich goed, maar het zou helpen om te weten wanneer dat allemaal gaat gebeuren dan' (Inwoner Scheveningen)

Verwerking

De opbrengsten van de participatie vanuit de Energietransitie is verwerkt in de Transitievisie warmte. Deze is weer onderdeel van de omgevingsvisie en op deze manier is de participatie onderdeel van de omgevingsvisie.

Dit is niet meegenomen

De hoeveelheid belangen, ideeën, adviezen en reacties die de afgelopen jaren zijn ontvangen en zijn verwerkt in een creatief proces laat niet toe om per ingebracht punt hierop in te gaan. Door de afwegingskaders van de twee fasen hierboven toe te hebben gelicht en doorlopend transparant te zijn over de tussentijdse terugkoppelingen, wordt erop vertrouwd dat daarmee deze paragraaf is ondervangen. De opbrengsten uit de vele gesprekken en online enquêtes zijn grotendeels verwerkt in de Omgevingsvisie. Wanneer opmerkingen of wensen te concreet waren voor

de omgevingsvisie zijn de punten gedeeld met de collega's die zich bezighouden met de wijkagenda's of op een andere manier betrokken zijn bij meer actuele plannen of acties in de stad.

Ook zijn opmerkingen of wensen terecht gekomen in hoofdstuk 6, de stadsdelen. In dit hoofdstuk zijn stadsdeelspecifieke opgaven benoemd en op kaart verbeeld. Dit bleek vaak het schaalniveau dat dicht bij de belevingswereld van inwoners lag, omdat het vaak ging over concrete plekken in het stadsdeel waar opgaven en ambities samenkwamen. De opmerkingen en wensen uit de vele participatiemomenten op dit concrete schaalniveau zijn zeer bruikbaar voor de uitwerking van de Omgevingsvisie. Deze zal namelijk in gebiedsvisies en omgevingsprogramma's worden uitgewerkt.

Overzicht participatiemomenten

Hieronder zijn alle participatiemomenten in te zien. De lijst is omgekeerd chronologisch opgesteld.

Fase 2 Januari 2023 – december 2024: de omgevingsvisie

Januari en februari 2025 (incl. voorjaarsvakantie) werksessies / raadplegen

Wat: Het grote Haagse Doeboek voor jonge stadsbouwers: Boekje waar kinderen opdrachten kunnen maken, tekenen en puzzels spelen die te maken hebben met de toekomst van de stad. Zij kunnen hun ideeën ook gratis opsturen naar de wethouder. Ook is er een pagina bedoeld voor de ouders waar we verwijzen naar de website van de omgevingsvisie.

Wie: Doelgroep: kinderen tussen de 8 en 12 jaar en hun ouders

Aantal: 1500

Verspreiding via wijkcentra en bibliotheken

4 en 10 september 2024 bijeenkomst terugkoppeling / raadplegen

Wat: Stadsdeelbijeenkomsten waar deelnemers de verwerking van input in hoofdstuk over stadsdelen toetsen + workshop voor kinderen.

Wie: inwoners, ondernemers en samenwerkingspartners

Waar: Op twee centrale plekken in de stad

Aantal: 170 deelnemers

26 juni 2024 bijeenkomst / raadplegen

Wat: Bijeenkomst samen met Platform STAD waar deelnemers konden reageren op de gepresenteerde bewegingen in de omgevingsvisie

Wie: Samenwerkingspartners zoals woningcorporaties, HTM, buurgemeenten, AVN en Dunea

Waar: Julianaplaza

Aantal: 75

Verslag: <https://www.platformstad.nl/agenda/verhaal-van-de-stad/>

6 mei 2024 werksessie / raadplegen

Themasessie met vertegenwoordigers ondernemers

Wat: Presentatie stand van zaken omgevingsvisie en mogelijkheid om te reageren vanuit hun perspectief

Wie: Leden van Bestuurlijk Overleg Economische Zaken

Waar: House of Future', Frijdastraat 7 in Rijswijk

Aantal: 15

15 mei t/m 2 juli 2024 Tentoonstelling/ informeren

Tentoonstelling (8 weken in de bibliotheken) en verspreiding magazine Haagse Mensen
Mensen uit de 44 wijken hebben aangegeven wat hun favoriete plek in de stad is. Zij zijn hier gefotografeerd en geïnterviewd. Zo weten we op een laagdrempelige manier meer over wat mensen belangrijk vinden in hun wijk. Ook stond er een artikel over Haagse Mensen in LEVEN magazine. En is het magazine als bijlage verzonden. Verdere verspreiding is gegaan via wijkcentra, bibliotheken en culturele instellingen. Inmiddels zijn we bezig met een deel 2 en heeft het account op Instagram ruim 700 volgers (nov 2024).

Geschat bereik: duizenden inwoners en ondernemers in de stad

Verslag hieronder, zie ook

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/uploads/attachments/clwkfd0nk201o0iamjbz505t5-240292-dso-magazine-haagse-mensen-ap-v07t.pdf>

GEMEENTE ZET MET FOTO-EXPOSITIE ÉN MAGAZINE
TOEKOMSTPLAN HOFSTAD IN SCHUNWERPERS

'HOE MOET DEN HAAG ER IN 2050 UITZIEN?'

BIBLIOTHEKEN VOL MET BEELDEN HAGENAARS

Bewoners uit alle vierenvertig wijken van Den Haag zijn geportretteerd op hun favoriete plekje én gevraagd waarom een plek als dit behouden moet blijven.

Het eindresultaat is tot 26 juni te bewonderen in de expositie 'Haagse Mensen' en het gelijknamige magazine in alle bibliotheken in de Hofstad. De fototentoonstelling is gekoppeld aan de Omgevingsvisie waar de gemeente Den Haag achter de schermen hard aan werkt. Hierin wordt vastgelegd hoe Den Haag er in 2050 moet uitzien.

"We zetten met de Omgevingsvisie op grote lijnen de koers voor de stad uit voor de komende decennia", legt wethouder Robert van Asten (Stedelijke Ontwikkeling) uit. Het gaat om een langtermijnvisie over onderwerpen als duurzaamheid, bouwen, mobiliteit en groen. "Dat is natuurlijk best abstract. Met deze expositie en het magazine nemen wij Hagenaars hierin mee." Tijdens eerdere bijeenkomsten in alle stadsdelen, fondsenwinkels en via een online vragenlijst konden bewoners, van jong tot oud, aan de gemeente aangeven wat zij belangrijk vinden. "Wat zijn lijne plekken die behouden moeten blijven of waar er juist meer van moeten komen en wat zijn plekken die juist onveilig voelen?", zegt de wethouder. "Aan wel voor soort woningen is behoefte?" In de Nieuwe wijk wonen veel senioren in grote woningen, maar op dit moment zijn kleine appartementen in de buurt zelf niet beschikbaar", geeft hij als voorbeeld. Al deze input, in combinatie met data over bijvoorbeeld de verwachte bevolkingsgroei,

komt samen in de Omgevingsvisie die ook zal worden uitgewerkt per stadsdeel. "Waar in Laak behoefte aan is, heeft niet te spelen in Benoordenhout."

Rode draad voor toekomst

De Omgevingsvisie richt zich op de fysieke leefomgeving, maar die speelt ook een belangrijke rol als het gaat om veiligheid en gezondheid. Na je een zwaaiwieg voor de deur hebt, nodigd dat minder uit om te bewegen", legt Van Asten uit. "Mies hangt met elkaar samen." De Omgevingsvisie vormt de leidraad voor toekomstig beleid, maar haat tussentijds aangepast worden. De wethouder wijst er met een lach op niet te beschikken over een glazen bol waarmee hij de toekomst exact kan voorspellen. "Ik ben geen Nostradamus, maar het is belangrijk om wel na te denken over welke richting de stad op gaat. Dat schep ook duidelijkheid voor de inwoners."

Op andere manier van a naar b

Voor de zomer van 2050 wordt de Omgevingsvisie aangeboden aan de Haagse gemeenteraad. Van Asten hoopt zelf dat Den Haag in 2050 grote stappen heeft gezet op het gebied van mobiliteit. "Ik zou graag zien dat mensen op een andere manier van a naar b gaan zodat er weer ruimte ontstaat voor gezinnen en spelende kinderen op straat. Dat vergt een forse investering in het openbaar vervoer. Ik ben ervan overtuigd dat zijn kanteling samen gaat als er goede alternatieven zijn", aldus Van Asten.

Fototentoonstelling

In alle veertig van Bibliotheek Den Haag is de expositie 'Haagse Mensen' gratis te bekijken. In de Centrale Bibliotheek aan het Spui is een overzicht te zien van alle portretten, voor de wijkbibliotheken is een selectie gemaakt. In de bibliotheken en wijkcentra is het magazine 'Haagse Mensen' gratis af te halen. Hierin staan uitgebreide interviews met veertig bewoners over de Haagse plek die hun hart heeft gestolen.

De wijkbewoner Mady Kwa uit Dordrecht heeft het kleine strand bij de haven aan. "Het kleine strandje is een plek waar vooral buurtbewoners graag komen. Soms blijven we tot laat en dan we daar ook niet 't's late".

Joan-Bernard Mwangi vindt de regenboogbank in het Haagse park van grote waarde. "De bank creëert veiligheid op in 'tween', maar is niet zomaar een gekleurde bank; daar staat symbool voor verscheidenheid zijn en diversiteit, inclusief religie en geloof".

Voor vrijwilliger Jonas Baaijer is voetbalvereniging RAS de fysieke plek in Middelburg. "Buiten moet kunnen sporten en ook een drankje of frietje in de kantine moet voor iedereen te bereiken zijn. Het sociale aspect is hier belangrijk dat veel goed verbindt".

Scan bijgaande QR-code voor de digitale versie van het magazine 'Haagse Mensen'

LEVEN 48

LEVEN 41

15 februari t/m 15 maart 2024 online enquête / raadplegen

Online versie van de Haagse mixer om mensen die niet naar de bijeenkomsten konden komen en die we nog niet hadden bereikt ook de kans te geven hun input te geven op de ambities uit de omgevingsvisie

Terugkoppeling: <https://omgevingsvisie.denhaag.nl/haagsemixer>

Januari en februari 2024 werksessie / raadplegen

Stadsdeelbijeenkomsten waar na een korte toelichting op de omgevingsvisie mensen vragen konden stellen, de Haagse mixer konden spelen en hun geliefde en verbeterplekken in hun wijk konden aangeven. Hier zijn ook gesprekken gevoerd door de collega's van de Energietransitie. De opbrengsten zijn verwerkt in de Transitievisie Warmte en de omgevingsvisie.

Waar: Verschillende centrale plekken in de stadsdelen

Terugkoppelingen: <https://omgevingsvisie.denhaag.nl/sfeerverslagen>

23 oktober 2024 stadgesprek / informeren

STADgesprek olv Platform STAD over de omgevingsvisie waarin de diverse scenario's zijn besproken.

Wie: samenwerkingspartners zoals culturele instellingen, vertegenwoordigers van ziekenhuizen en scholen en woningcorporaties.

Aantal: 35

Terugkoppeling: <https://www.platformstad.nl/van-vier-scenarios-naar-een-haagse-omgevingsvisie/>

11 oktober 2024 werksessie / raadplegen

Creatieve sessie met kinderen tijdens festival Uit je Dak. Wat kan er in de toekomst allemaal op jouw dak?

Wie: Kinderen van 8 t/m 12 jaar

Waar: Winkelcentrum Leyweg

Aantal: 18

Verslag: foto's

7 oktober stadsgesprek / raadplegen

Stadsbrede bijeenkomst waar een tussentijdse terugkoppeling werd gegeven van de opbrengsten uit de Haagse mixer en de mogelijkheid om te reageren en de Haagse mixer te spelen en zo input te leveren.

Wie: inwoners en ondernemers

Waar: Atrium, stadhuis

Aantal: 85

Verslag: <https://stadskrant.denhaag.nl/wp-content/uploads/2023/10/2023-10-25.pdf>

29 september 2023 Stadmakersfestival / raadplegen

Sessie tijdens Stadmakersfestival met stand van zaken omgevingsvisie en spelen Haagse mixer en stellen van vragen.

Wie: belangenorganisaties en inwoners

Waar: biljartcentrum Keu's Genoeg

Aantal: 15

Juni t/m oktober 2023 Haagse Mixer straatgesprekken / raadplegen

Om zoveel mogelijk diverse bewoners te bevragen over deze ambities is de Haagse mixer bedacht en ontwikkeld. De Haagse mixer is een kartonnen schuifpaneel waarop de ambities kort en concreet worden beschreven. Deelnemers konden zelf 10 punten verdelen over de zes ambities d.m.v. de schuiven op het paneel. Hierna zijn we met hen in gesprek gegaan. Waarom kiezen zij voor deze ambities? En waarom krijgen andere ambities minder punten? Op deze manier is naar boven gehaald wat de belangrijkste ambities zijn per doelgroep (bijvoorbeeld jongeren en ouderen) en in de stadsdelen. Verder is gekeken naar mogelijke verschillen tussen doelgroepen en tussen stadsdelen.

Waar: gekozen voor drukke plekken in de stad zoals Grote Marktstraat of Haagse Markt of bestaande activiteiten zoals jaarlijkse bbq Participatiekeuken

Wie: inwoners, jongeren en ondernemers

Aantal: bijna 1200

Fase 1: nov 2021 – december 2022: De Toekomstbeelden

30 november 2022 Stadgesprek (hybride) / informeren

Stadgesprek: Deel uw zienswijze (mening) over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/62><https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/56>

Volledige verslag

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/uploads/attachments/clbq7uns3ga910i7ohrukky4-verslag-stadsgesprek-nrd-en-omgevingsvisie-den-haag-30-11-2022.pdf>

Wie: Bewoners, organisaties

13 mei 2022 interview / informeren

De Staat van de Leefomgeving: Hoe staan Den Haag en de Hagenaars ervoor?

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/52>

Februari – mei 2022 werksessies en presentatie Wij de Stad / co-producen

Het Nationale Theater bedacht en begeleidde het project Wij, de stad. Zeventig Haagse jongeren maakten samen met experts van de stad, leeftijdsgenoten, een tekstschrijver en een theaterdocent een blauwdruk aan verhalen voor de stad in 2050. De gemeente ontving van hen een plattegrond en zes teksten over de toekomst van hun Den Haag.

Wie: 70 Haagse jongeren

13 mei 2022 Stadmakersfestival 2022 stand / raadplegen

Stand tijdens het stadmakersfestival met informatie over de omgevingsvisie en mogelijkheid om in gesprek te gaan over ideeën en wensen voor de toekomst van Den Haag.

Wie: Stadmakers

11 maart 2022 The Hague Inspired stand / raadplegen

Stand tijdens het door het Economic Board georganiseerde event The Hague Inspired met informatie over de omgevingsvisie en mogelijkheid om in gesprek te gaan over ideeën en wensen voor de toekomst van Den Haag.

Wie: ondernemers

11 maart 2022 Webinar en panelgesprek / co-producen

Webinar Samen Stad Maken

Wie: Stadmakers ivm de SER (sociale effecten rapportage)

15 februari tm 7 maart 2022 tentoonstelling toekomstbeelden + rondleidingen / raadplegen

Tentoonstelling toekomst van Den Haag met verschillende toekomstbeelden en de eerste resultaten van de toekomstwijzer.

Rondleidingen met gesprekken.

(<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/48>)

Wie: 250 inwoners en ondernemers

December 2021 – 24 januari 2022 toekomstwijzer / raadplegen

Digitale Toekomstwijzer <https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/50>

De Toekomstwijzer: stermijzer met vragen en stellingen over hoe Den Haag zich de komende 30 jaar kan ontwikkelen en waar je kon aangeven of je bereid was de gevolgen van je keuze te accepteren. In de Toekomstwijzer kon iedereen de moeilijke afwegingen uitproberen, die straks in de omgevingsvisie te maken zijn. In werksessies zijn deze afwegingen verder samen verkend. Dit is gedaan met inwoners van Den Haag, ondernemers, belangen- en bewonersorganisaties, buurgemeenten en het waterschap. Een aantal van deze ideeën, wensen en zorgen voor Den Haag in 2050 waren te zien op posters in de tentoonstelling in het Atrium en staan op de website van de omgevingsvisie.

Wie: 576 inwoners en ondernemers

Den Haag

[Home](#)
[Actueel](#)
[Tentoonstelling](#)
[Omgevingsvisie](#)
[Tijdlĳn](#)
[Ambities](#)
[FAQ](#)

Denk mee over de toekomst van jouw wijk en stad

Denk mee!

De toekomst staat nog niet vast. Er zijn nog veel keuzes te maken. En daar hebben we jou voor nodig. Wat betekenen de 6 ambities voor Den Haag? Laat ons weten welke keuzes jij maakt voor jouw wijk en stad. Je kunt over meerdere wijken meedenken.

Bekijk de kaart en kies hieronder je wijk.

Kies hier jouw wijk

Klik hier voor een grotere kaart

6 ambities voor 2050

In de omgevingsvisie leggen we met elkaar vast wat voor stad we in 2050 willen zijn. En wat dat betekent voor jouw wijk. De gemeente heeft al nagedacht over 6 belangrijke ambities. Meer weten over de ambities? [Lees meer over de ambities](#)

November 2021- februari 2022 werksessies toekomstbeelden / co-produceren

Voor het maken van de toekomstbeelden werden (online) werksessies georganiseerd met verschillende belangengroepen. De uitkomsten van de vraag "wat wens je Den Haag toe in 2050?" werden in het atrium tentoongesteld en in twee webinars met de makers besproken. Zie bijlage toekomstbeelden.

Wie: 150 bewoners, waaronder een klankbordgroep, jongeren, bewoners- en belangenorganisaties, ondernemers, instellingen, ketenpartners en andere overheden.

November 2021- mei 2022 Verhalen van bewoners uit Den Haag / raadplegen

Verschillende bewoners delen hun toekomstbeelden en -wensen voor Den Haag. Zie de website voor verhalen.

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/42>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/43>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/44>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/45>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/47>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/49>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/51>

<https://omgevingsvisie.denhaag.nl/artikel/53>

Denk mee over Den Haag in 2050

De gemeente werkt aan een omgevingsvisie en roept Hagenaars op mee te denken over de toekomst van de stad. In welke richting moet Den Haag zich ontwikkelen? Wat willen we behouden en beschermen?

Op de website omgevingsvisie.denhaag.nl vindt u vanaf 26 november meer informatie. Drie Hagenaars vertellen waarom zij willen meepraten. Wilt u net als René, Margreet en Theijs meepraten over de omgevingsvisie? Meld u aan via omgevingsvisie@denhaag.nl.

René Lotte: 'Ik wil me inzetten voor meer vrij liggende fietspaden.'

René Lotte: 'Hoogbouw kan best, maar maak er iets moois van in plaats van massieve blokken.'

Van oorsprong ben ik Amsterdammer. Sinds twee jaar woon ik in Den Haag. Dit is echt een compleet andere stad. Alleen al hoe de plattegrond eruit ziet met al die lange straten parallel aan de kust zoals de Laan van Meerdervoort. Zoiets valt je als nieuwkomer op. Ik woon op een bevoorrechte plek: een appartement op veertien hoog bij het Savomin Lohmanplein. Elke ochtend als ik uit het raam kijk, krijg ik weer een vakantiegevoel. Dit gebouw is een mooi voorbeeld hoe een oud kantoor kan worden omgebouwd tot woonruimte. Wat mij betreft, mag dat op meer plekken gebeuren. Tegelijkertijd laat dit ook zien wat hoogbouw met de stad doet. Als ik

van het strand door de duinen naar huis loop, zie ik mijn torenflat en de hoogbouw in Kijkduin boven de duinen uitsteken. Dat is geen fraai gezicht. Hoogbouw kan best, maar dan geclusterd in een meer stedelijke omgeving. En maak er iets moois van in plaats van massieve blokken. Ik wil het gesprek over de omgevingsvisie open ingaan. Mijn mening bepaal ik liefst al doen tijdens het proces. Op veel punten zul je compromissen moeten vinden. Belangen botsen nu eenmaal. Zaken waar ik me voor wil inzetten, zijn meer vrij liggende fietspaden en een dichter OV-netwerk.'

Margreet Zijlstra: 'De toekomst van de stad wordt ook gemaakt door hoe we met elkaar omgaan'

Ik wil graag een positieve inbreng hebben vanuit wat ik als bewoner in mijn omgeving signaleer en meemaak. De omgevingsvisie zou over meer moeten gaan dan alleen over 'harde' onderwerpen als bouwen en verkeer of over wetten en regels. De toekomst van de stad wordt ook gemaakt door hoe we met elkaar omgaan. Of we zorg hebben voor onze omgeving en voor elkaar. Moeten we als bewoners misschien ook iets inleveren? In plaats van steeds meer te willen. Als iedereen een auto voor de deur wil of een huurscooter op de hoek van de straat, dan blijft er weinig leefruimte over. Je hoeft elkaar niet goed te kennen om je toch verbonden te voelen in een stad.

Dat gevoel mis ik hier weleens. Hagenaars kunnen behoorlijk hard en bot naar elkaar zijn. Met allemaal individuen maak je geen stad. En dat is misschien net zo'n belangrijk onderwerp als woningbouw of verkeer. De omgevingsvisie moet ook stilstaan bij hoe we als Hagenaars voor onze leefomgeving en voor elkaar willen zorgen. In mijn wijk Regentes-Valkenbos zijn plekken waar bewuste bewoners samen prachtige pareltjes in stand houden. Ook een mooi voorbeeld van energie, groei en verbinding vind ik de Nutstuin bij het gebouw van Fonds 1818. Aan dit soort verstilde plekken is grote behoefte in een steeds drukker stad.'

Margreet Zijlstra: 'Er is grote behoefte aan verstilde plekken in een steeds drukker stad.'

Theijs van Welij: 'Den Haag, zoals het nu is, vind ik een fijne stad.'

Theijs van Welij: 'Er komen grote ontwikkelingen op ons af'

Als inwoner voel ik me betrokken bij Den Haag. De omgevingsvisie bepaalt mede de toekomst van mijn stad. Daarom wil ik daar graag bij zijn. Ik woon in Vroondaal en maak mee hoe hier een compleet nieuwe wijk wordt gebouwd. Dan merk je dat visies minder definitief zijn dan je zou verwachten. We hebben hier nu alsnog discussie gekregen over hoogbouw. Wordt zo'n onderwerp straks in de omgevingsvisie definitief vastgelegd of kan de gemeente daar later in bestemmingsplannen toch nog op terugkomen. Daar hoop ik antwoord op te krijgen. Den Haag zoals het nu is, vind ik een fijne stad. Maar het aanzien gaat veranderen.

Er komen grote ontwikkelingen op ons af: bevolkingsgroei, grootschalige woningbouw en aanpassingen aan het veranderend klimaat. Hoe kunnen we het mooie en goede behouden en toch voldoen aan de grote opgaven van de toekomst? Daar zal het in de omgevingsvisie over gaan. Vanuit het stadhuis kan het gemeentebestuur niet de hele stad overzien. Het is essentieel dat burgers meepraten en dat hun kennis, ervaringen en meningen meetellen. Ik ga niet op voorhand 'nee' zeggen tegen ontwikkelingen, maar hoop te kunnen meewerken aan oplossingen. Als onderwerpen Vroondaal raken, vraag ik bewoners hier in de wijk mee te denken.'

November 2021 Ontwerp je eigen wijk / co-produceren

Leerlingen van basisschool Prinsehage speelden het planologiespel Ontwerp je eigen wijk. Hierbij hebben de leerlingen toekomstbeelden voor Den Haag getekend. Die werden tentoongesteld in het Atrium samen met de andere toekomstbeelden.

Wie: leerlingen van basisschool Prinsehage

Ervaringen

De gesprekken worden voorgezet, ook wanneer de Haagse omgevingsvisie er ligt. Zowel wat betreft het houden van de permanente dialoog als bij de actualisatie van de omgevingsvisie. Op basis van het participatieproces rondom de totstandkoming van deze ontwerp omgevingsvisie zijn er een aantal praktisch tips naar voren gekomen:

- Luister naar de behoefte van mensen in de stad.
- Maatwerk en DNA. Den Haag kent een verscheidenheid aan type wijken en ook de lokale perspectieven over de toekomst van buurt, wijk en stad variëren. Daarom is het essentieel dat we de omgevingsvisie op wijkniveau bespreekbaar maken en zo een gebiedsgerichte vertaling maken.
- Voer het gesprek met de verschillende gebruikers van de stad, want iedereen moet de mogelijkheid hebben om mee te doen.
- Organiseer de participatie en gesprekken zoveel mogelijk bij mensen in de buurt en sluit aan bij bestaande activiteiten. Er gebeurt al zoveel in de wijken!
- Haak voor meerdere belangengroepen aan bij meerdere activiteiten. Jongeren spreek je anders aan dan een bewonersorganisatie en ook de opzet van de activiteit of bijeenkomst is anders.
- Ontwerpend onderzoek is een essentiële stap in participatieprocessen van de omgevingsvisie. Alleen door de complexiteit van de opgave praktisch samen te benaderen worden de mogelijke gevolgen van keuzes inzichtelijk en daarmee bespreekbaar.
- Trek als gemeente samen op i.p.v. meerdere activiteiten te organiseren in een korte periode.
- Creëer experimenteerruimte door bijvoorbeeld lange termijn samenwerkingen. Denk ook aan samenwerking met bewonersinitiatieven, wijkagenda's en stadslabs rondom thema's of gebieden.
- Werk vanuit de 'lagenbenadering' (*de occupatielaag, netwerklaag en de ondergrond, red.*)
- Laat aan deelnemers weten wat er met de input is gedaan.

Vervolg

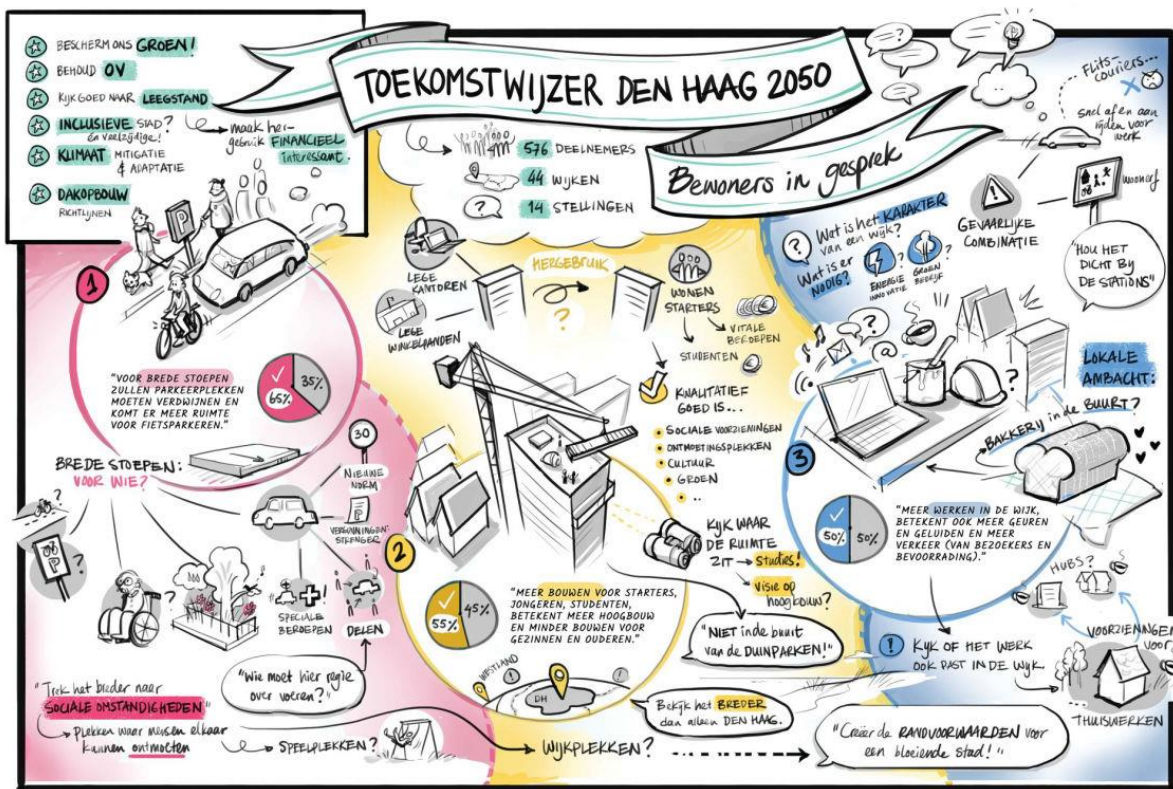
Door de ter inzagelegging van de ontwerp omgevingsvisie wordt met de zienswijzeprocedure de participatieve totstandkoming van de ontwerp omgevingsvisie afgerond.

De ambities uit de ontwerp omgevingsvisie rondom participatie in de realisatie en actualisatie van de omgevingsvisie laten echter zien, dat de gemeente door de totstandkoming een waardevol dialoog met de stad is aangegaan rondom de toekomst van de stad. Ook wordt er met de ontwerp omgevingsvisie uitgesproken, dat de gemeente graag het begonnen gesprek wil verduurzamen en als permante dialoog voorzet.

Bijlagen

Toekomstbeelden

Zie ook: <https://omgevingsvisie.denhaag.nl/tentoonstelling>

MEI-LI NIEUWLAND (2022)

Den Haag Aardgasvrij 2050

warmte-opties voor de Haagse buurten

Met de WIJKAGENDA'S op weg naar 2050

Bewoners, ondernemers, wijkorganisaties en gemeente gaan met de wijkagenda de komende vier jaar samenwerken aan een wijk waar het prettig is om te wonen, te werken en te verblijven. Zij bepalen samen wat belangrijk is om de wijk te verbeteren en leefbaar(der) te maken. De wijkagenda helpt ze om samen die verbeteringen uit te voeren.

Ambities Haagse wijken

- Een rechtvaardig en inclusief Den Haag met **KANSEN** VOOR IEDEREEN en in **VERBONDENHEID**
- Een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woning in Den Haag.
- PRETTIG WONEN** in betere sociale samenhang
- Een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag
- Een gezond en veilig **GROEN EN SCHOON** Den Haag

Loosduinen

De toekomst van Loosduinen
Commissie Loosduinen

- Thema 1: Openbare ruimte, Bouwen voor verbetering
- Thema 2: Ouder worden
- Thema 3: Jong in Loosduinen
- Thema 4: Veiligheid
- Thema 5: Cultuur & recreatie, de parcs van Loosduinen
- Thema 6: Sociale Cohesie

Wijkagenda Mariahoeve en Marlot 2021-2025

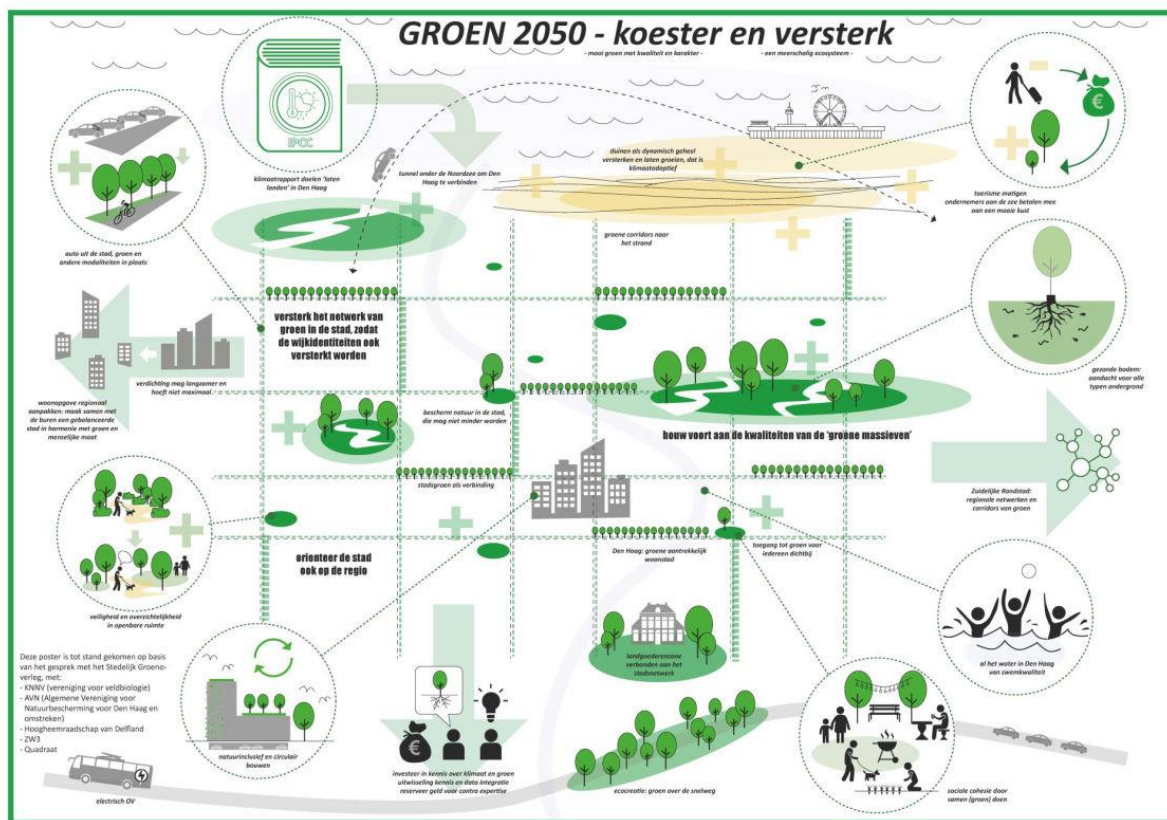
KANSEN VOOR OUDEREN	PRETTIG WONEN	GROEN EN SCHOON
- De wijk is een plek waar ouderen zich thuis voelen en waar ze hun levenswijze kunnen blijven ontwikkelen. - De wijk is een plek waar ouderen elkaar kunnen ontmoeten en samenwerken. - De wijk is een plek waar ouderen hun eigen bijdrage kunnen leveren aan de samenleving.	- De wijk is een plek waar mensen prettig kunnen wonen en werken. - De wijk is een plek waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en samenwerken. - De wijk is een plek waar mensen hun eigen bijdrage kunnen leveren aan de samenleving.	- De wijk is een plek waar mensen kunnen genieten van de natuur en de omgeving. - De wijk is een plek waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en samenwerken. - De wijk is een plek waar mensen hun eigen bijdrage kunnen leveren aan de samenleving.

Mariahoeve

Transvaal

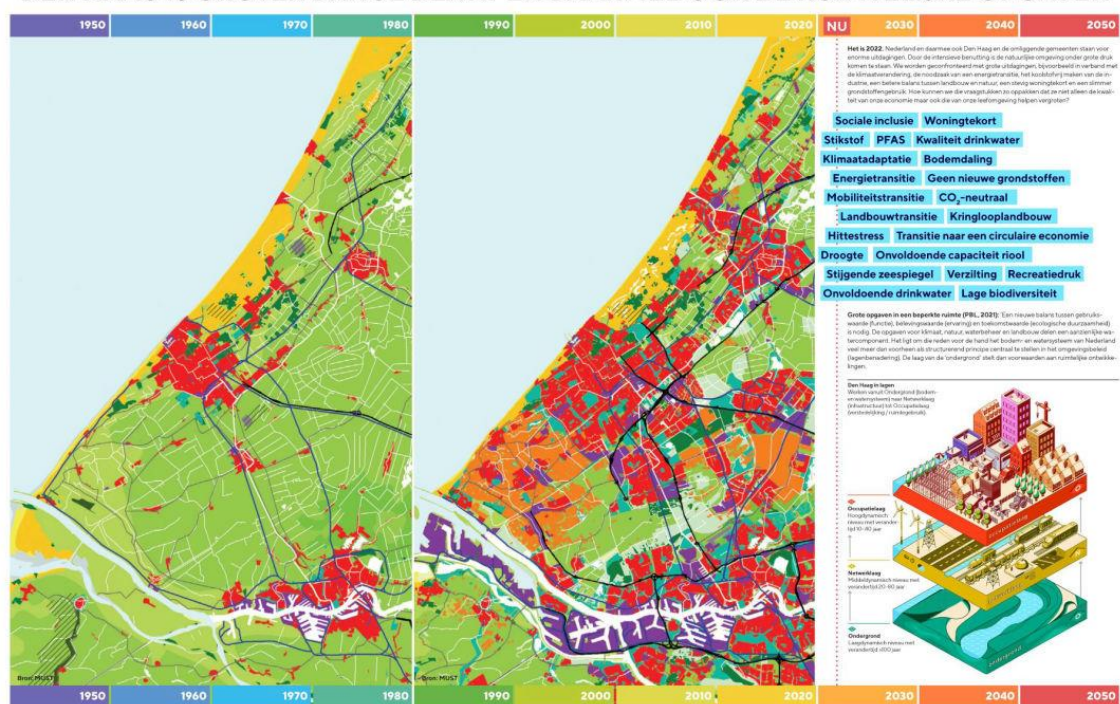
Kaart: ECHO Urban Design

Den Haag

Strategie Mobiliteitstransitie

DEN HAAG IS GROTER DAN JE DENKT EN DAARMEE OOK DE RUIMTELIJKE OPGAVEN

REGIONAAL DENKEN EN HANDELEN IS DAARBIJ NOODZAKELIJK

DE STRAAT BEWAART DE GESCHIEDENIS. ZE IS DE ZIEL VAN DE STAD.

WIJ
DE
STAD

NATALIA
KHAN
17 JAAR

Het
Nationale
Theater-
educatie

DE HAAG

Tekst: Iselin van Duuren

WIJ DE STAD Het Nationale Theater-educatie

Lief Den Haag,

Daar is je station.
Daar zijn je wijken.
Daar wonen zij en daar, daar woon ik.
In je straten liet je me als kind verdwalen.
In je huizen gaf je ons een thuis.

Aan zee waoi je me dicht tegen mijn vrienden aan.
In Houtrust flusterde je me in waar ik voor moet staan.
Op het Malieveld ving je gras mijn gesprekken op.
In Madurodam vond ik mijn stem terug.

En één van je bankjes bewaart mijn eerste kus.
Daar zijn je parken, je winkels, je kantoren en scholen, je boetiekjes, je musea,
je vlijvers en torens, je nieuwbouw, je aanbouw,
je wegen, je schaamte,
je wegen, je straten, je stenen.
Stenen.

Steeds meer zandkleurige, witte, nieuwbouwstenen.
Wie bepaalt die stenen eigenlijk?

Wie kiest de kleuren van de muren waar wij nog zeker vijftig jaar tegenaan kijken?
Elke dag leiden stapels stenen me om.
Wegopbrekingen.
Hekken om plannen met weer nieuwe stenen.
Want alles kan beter en hoger en meer, maar...

Met een stapel stenen kun je niks delen, toch?
Voerde jij ooit een goed gesprek met een steen?
Maakt een stad haar mensen of maken de mensen de stad?

Bedenk je maar:
Herinner jij je vooral de stoep of de personen met wie je die stoep bewandeelde?
Vooral het huis of met wie je in dat huis woonde?
Vooral de muur of met wie je daar tegenaan leunde?

Nu is het tijd dat Den Haag even tegen ons aanleunt.
Naar ons luistert.
Want wij zijn bereid om na te denken.

Bereid onze ideeën te delen.
En niet alleen wij, maar in alle acht stadsdelen denken acht jongeren met ons mee.
Dus!

Lief Den Haag,

Ik leerde de weg door jouw wijken.
Groelde langzaam het kind zijn voorbij.
Ben niet meer bang te verdwalen.
Voel me hier thuis, een soort veiligheid.
Maar ik maak me ook zorgen.
Of er genoeg plek is voor mij.
Of je me niet alleen tolereert.
Maar ook toestaat in je leven.
Of je me later een eigen huis kan geven.
En of de namen op de straatbordjes, niet alleen van vroeger, maar ook van nu kunnen zijn.
Van ons kunnen zijn.
Dat wij niet alleen in jou wonen, maar jij ook in ons en...

onze hartslag voelt, onze gedachten leest.
Een beetje meer met 'alles wat wij zijn' meebeweegt.

Julie vragen ons na te denken over gezond en veilig;
Wij zullen de stad beschermen.
Julie vragen ons na te denken over rechtvaardig en inclusief;
Wij zullen nieuwsgierig zijn.
Julie vragen ons na te denken over klimaatneutraal en klimaatbestendig;
Wij gaan innoveren.
Julie vragen ons na te denken over economisch vitaal;
Wij organiseren.

Want zijn wij niet eigenlijk wat jou Den Haag maakt?
Nu en over 30 jaar, en over 50...60...70... jaar.
En daarna onze kinderen, en daarna onze kleinkinderen.

Den Haag in stad en ziel.

De inclusieve stad
Durf te dromen!

Ongeveer 15 % van de inwoners van Den Haag is licht verstandelijk beperkt. Van de inwoners van Den Haag tussen de 16 en 65 jaar is 23 % laaggeletterd. We geven extra aandacht aan deze inwoners, zodat Den Haag ook voor hun een fijne stad is om te wonen.

Humanitas DMH (Dienstverlening aan Mensen met een Hulpvraag) biedt mensen met een (licht) verstandelijke beperking begeleiding en ondersteuning. Zij verdienen een waardevolle plek in onze samenleving. Wij helpen hen deze plek te vinden. Dit doen we in nauw contact met de omgeving, zoals verwanten, burens of gemeenten. Samen kijken we naar wat hen gelukkig maakt. En gaan we voor een leefbaardere samenleving waarin plaats is voor iedereen.

“Door de hoeveelheid verkeer en de supermarkt is het in mijn straat niet veilig. Er is plek genoeg voor auto's, maar niet voor fietsen.”

“In mijn straat moeten meer speelplekken voor kinderen komen en plekken om fietsen te kunnen parkeren.”

“Met een goed fietspad kan de bereikbaarheid van het centrum worden verbeterd.”

“Meer groen: een bloemenpark! Meer voorzieningen voor ouderen, bijvoorbeeld een koffiehuisje.”

“Hoe meer groen, hoe beter (ook voor het milieu).”

“Ook voor de huurders zonnepanelen. Meer vogelhuisjes en insectenhuisjes.”

“Mijn buurt kan schoner met meer groen en bloemen. Bij de gesloten portieken kan de veiligheid worden verbeterd met goede verlichting.”

“In mijn straat gebeuren teveel ongelukken, dus de verkeersveiligheid moet beter.”

“Er zijn teveel dure winkels in het centrum. Ik mis in de buurt een gezellig en mooi park met bankjes.”

“De gemeente zou meer buurtfeesten of (socio-) wedstrijden of uitjes voor ouderen kunnen organiseren.”

“De supermarkt is hier erg ver weg, terwijl hier veel oude mensen wonen.”

“In het centrum mis ik een plek voor jongeren om zich te vermaken: een plek om eenzaamheid tegen te gaan en verschillende culturen te integreren.”

“Er is een wijkcentrum in mijn wijk. Ik krijg hier wel eens brieven van die ik niet begrijp. Filmpjes begrijp ik beter.”

“Ik ben een paar keer in het wijkcentrum geweest maar vond daar geen aansluiting.”

“In mijn buurt worden teveel bomen weggehaald. Er komen wel weer nieuwe, maar dat duurt te lang.”

“Meer groen en bos. Meer IKEA.”

HUMANITAS DMH **ECHO** **Den Haag**

Toekomstbeelden / Wij de Stad – teksten

De ingesproken teksten kunnen via de QR codes worden opgevraagd.

IN ELKE NACHTMERRIE ZIT EEN DROOM VERSTOPT

SANNE
SCHUMACHER

Er zijn nachten dat ik niet goed kan slapen.
Ik voel me moedeloos en schuldig.
Als ik mijn ogen dichtdoe zie ik voor me hoe de stad opwarmt.
Alle groene plekken verdorren.
In het beton van gebouwen blijft hitte zitten; hittestress.
Alles wordt vaal en droog en dan komt er een bosbrand.
De stad fikt af.
Er is niets meer.
Er staat geen boom meer overeind.
We wonen in hutten in kampen en kunnen nergens naartoe;
niet naar de bios, niet naar school, niet naar het café.
En dan,
als alles net weer een beetje is opgebouwd,
dan komt het water.
De stad staat onder water; de straten, de huizen, de hotels,
het dak van het theater, de tuinen,
de schoolgebouwen en het station.
Alleen op de grote gebouwen kun je nog zitten,
voor de rest is alles onder de zeespiegel verdwenen,
zelfs de lantaarnpalen.
Er drijft een boot door een straat ter hoogte van het dak van een huis.
Alle huisdieren zijn weg. Er zijn geen konijnen meer in de duinen.
Je hoort geen vogels meer in de stad.
In de bossen zijn alle vossen vertrokken.
Als we nu niet beginnen met het opruimen van de straten
onze vuilnis laten slingeren
ons afval niet scheiden
ons plastic niet beperken
fastfood blijven eten
en fast fashion niet weren
dan komt het echt nooit goed.
Er zijn nachten dat ik niet goed kan slapen.
Dan weet ik niets zeker en vraag ik me af;
wij zijn zo klein,
kunnen wij de toekomst wel aan?!

GESPREEK UIT DE STAD DIE IN ZEE LAG

EEN HERINNERING UIT DE TOEKOMST

NINKE
OVERBEEK

Jij was laatst toch in die stad die helemaal in zee ligt? – Die ze vijf meter boven de zeespiegel hebben getild? Ja, hoe hebben ze dat gedaan joh? Met een platform, op palen. Vroeger hadden ze alleen de Pier. Precies, nu staat de hele stad zo hoog. Ze hebben een nieuw strand, daar hebben ze verharde paden naar zee aangelegd, met spelletjes voor kinderen in de tegels, een houten reling en een plek waar je het water in kan, zelfs met slechte benen. Overal ruik je de schone zee, de geur van zeewier en vis.

Hoe kwam je in die stad terecht? – Met een trein, op hoge rails. Heel goedkoop, en iedereen kon er met een rolstoel in, en als je blind was waren er braillebordjes. Je kon overal makkelijk bij – Ook als je heel klein was? Ja, en er was plek voor grote koffers, voor mensen van heel ver. Die werden bij aankomst in hun eigen taal gevraagd of ze de weg wel konden vinden. – Wat fijn, na zo'n lange reis.

Dan kwam je aanrijden in de stad, overal was groen, op de daken en tussen de huizen. Ze hadden een bos, het mooiste van Europa, dat hebben ze achtentwintig jaar geleden uitbreid, met extra zuurstofproducerende bomen en fruit aan laaghangende takken. Als je er 's nachts doorheen fietst, is het nog echt donker en – Is dat niet gevaarlijk? – En in dat bos wonen grote, bijzondere honden. Is er gevaar, er zit bijvoorbeeld iemand in de bossen verstopt met een gun ofzo, dan komen ze naar je toe. Dan blaffen ze op een bepaalde toon, een sensor in hun halsband pikt het op en dan komt de politie. – Ok, maar ik zou dat niet wagen als ik jou was – Soms voel je in het donker de vacht van zo'n dier langs je benen strijken.

Ging je een gebouw binnen, dat was zo leuk, kwam er gelijk iemand naar je toe, en die heette je welkom. Vriendelijk, niet opdringerig. "Wat leuk dat je er bent, en wat wil je weten? Zoek je soms de koffie?" Wat er in die gebouwen gebeurde was zo warm en open, dat kwam door de bakstenen de stad in gestroomd. – Deden ze dat in alle gebouwen? Hadden ze daar genoeg mensen voor? Ja, oudere mensen, of wie niet zulk druk of zwaar werk kon doen. Hoe wisten ze wat je nodig had, hoe je aangesproken wilde worden?

Daar hadden ze enquêtes over gehouden onder de hele bevolking. Ze hadden er ook een skyscraper gebouwd. Eerst was elke verdieping voor één groep uit de stad bedoeld, maar toen merkten ze dat die groepen elkaar dan niet zouden ontmoeten. Dus maakten ze van de gangen ontmoetingsplekken.

In het Gemeentehuis hing een schilderij van zeventien panelen, voor elk deel van de stad één, beschilderd door wijkbewoners. De panelen vormden samen de zee, de stad op palen en de zon. Als je nieuw in de stad kwam wonen, alleen of met je geliefden, dan kreeg je een kwastje, en mocht je op het paneel van je wijk een vakje kleuren. Zo was iedereen gelijk een beetje thuis in de stad, en iedereen hoorde erbij. – Vond iedereen dat leuk, zo'n schilderij? Nee hoor, maar zeikers hou je altijd.

Op de scholen kon je naar binnenlopen, iedereen die weer eens wilde leren was welkom. Er woonden ook oudere mensen in het pand, die gaven levenslessen over omgaan met woede en liefdesvragen. Gratis voor wie niet kon betalen. Dan kocht iemand anders een extra les voor je. – Maakte niemand daar misbruik van? Af en toe wel, maar dat vonden ze niet zo erg, want ze vertrouwden elkaar, of iemand zei er wat van.

De vrouwen hadden veel te zeggen in de stad. Het werk was voor iedereen zo georganiseerd, dat je met de cyclus van je lijf mee kon bewegen, en met de seizoenen. Het vloeiende ritme van alles, van de rivier die in alle mensen stroomt, bleef daardoor dicht bij de harten. – Wat zeg je dat poëtisch. – Dank je. Als je in rouw was, of net een kind had gekregen, dan werd daar ruimte en tijd voor gemaakt.

Vroeger was het echt heel anders in die stad hè? Ja, dat was voor de grote storm. Toen was de stad verdeeld, en was status en geld belangrijk. Zelfs de straten ademden dat idee, dat voelde je als je er liep. Wat gek, waarom? – Geen idee, vonden ze kennelijk belangrijk. Toen was de ziel van de stad nog zwaar en zat er strijd in de bodem. Toen het water kwam is dat allemaal opgelost.

WIJ ZIJN DEN HAAG, 2050

SEM ANNE
VAN DIJK

Wij zijn ja, echt, zeg maar
een oolevaar, met uitgestrekte nek
wij zijn de blauwe vrijdagmiddaglucht
wij zijn de fluitende draaiorgels en schreeuwende meeuwen
wij zijn iedereen een milkshake en zes nuggets bij de Mac

handen uit de mouwen
we moeten het zelf doen
wij zijn het fietsenhok en daar die vette kus
het door blijven lopen met fietssleutel als mes, bot
wij zijn een gemeenschap
toch?

wij zijn soms bang voor de politie
misschien hoort dat er altijd bij
wij zijn dat winkeltje met die kralen
de Fahrenheitstraat, lekker rustig, altijd fijn

wij zijn veilig samen met vriendinnen
churro's eten, dicht op elkaar
wij zijn in stadions en clubs
handen open, hoge hakken
of man in pak met kaviaar

zij zeggen dat zijn slechte buurten
een mismatch, een ghetto
no-fly-zone, een probleem
maar zie de moeders met hun baby's
en de vreugde om hen heen

alles verhardt, is wat ze zeggen
niemand kijkt meer naar elkaar om
toch zie ik lieve, creatieve mensen
bij Hollands Spoor in graffiti: we da bomb

wij zijn Duinaard, wij zijn Laak en het Rijswijkseplein
wij zijn Rustenburg en Oostbroek en het Vredespaleis

wij willen een veiligheidslichtje zijn
dat je toestaat te zien
waarover je kan struikelen

wij zijn een warm terras en de nieuwe organisator
van elke maand even bij elkaar en naar elkaar lulsteren
in divers en inclusieve lijnen
een plaats met toevallig 't Binnenhof
het is onze stad, gewoon van ons
en ja f*cking tof

AU AU DEN HAAG!

ISELIN
VAN DUUREN

Jeuken, branden, gonzen, kotsen, krabben, zuchten, trillen, rillen, zweten,
het doet godvergeten pijn! Pijn, tot in het diepst van mijn stad. Zie je dat?
Tussen al het grijs knippert een felrood lichtje, buiten adem, om hulp:
kort / kort / kort, lang / lang / lang, kort / kort / kort. Een stad hoort veel
te zijn, maar – hoeveel is genoeg?

Er groeit een goedaardige tumor naast het spoor. Lelijk, vies, geïsoleerd.
Een wijk die enkel middel is, maar ieder doel – als doel – mankeert.
Een opslag, doorstroom, afvoerputje. Nodig. Maar niemand wil er wonen of
zelfs maar even zijn. Hoe behandel je zo'n pijn, als Binckhorst?

Wat goed en aardig is, mag blijven, maar – moet beter. Dus voorkom verdere
zwellen met een zalf van mensen, kleur én aandacht. Smeer het uit over de
straten, masseer het in bij de gebouwen, laat het intrekken en herhaal. Elke dag,
smorgens, 's avonds en elk moment daar tussenin. Dit verwijdert straatafval
en somberte en levert een wijk op waar mensen willen zijn. Waar industrie en
ontmoeting dicht tegen elkaar aan kruipen, omarmd door kunst en geestdrift.
Let maar op.

En denk nu niet: 'Gelezen, klaar.' Behandelen is doen. Luisteren, kijken, proberen,
buiten adem raken, iemands hand vastpakken en niet achteroverleunen, nooit
achteroverleunen. Er te allen tijde, op het puntje van je stoel, bovenop blijven
zitten, het voorhoofd deppen, doseringen checken en zo nu en dan fluisteren
'komt goed'.

Er knippen rode lichtjes in Den Haag, niet één of twee, maar veel. Is een skyline
die een torenhoge schaduw uitrolt over de binnenstad gezond?
Is boven op elkaar wonen in fletse op elkaar gestapelde nieuwbouwflats gezond?
Of een Malieveld dat niet weet waarvoor het dient? Omdat het alles dient en,
tussen alles door, verlaten ligt te zijn. En dan de pijn aan zee. Hoe gezond is
Kijkduin? Waar strak bedachte hoogbouwlijnen hard tegen de duinen botsen
en beurse plekken het zand bedekken. Au Au Den Haag!

Mooie stad achter de duinen. Als de nieuwe generatie het voor het zeggen heeft,
zul je dat over 30 jaar weer zijn. Met duizend tinten groen langs de gevels van de
skyline. Een pracht aan planten, insecten, vogels in de Haagse hangende tuinen en
duinen die het land weer kunnen zien.
Dan is Binckhorst een kleurrijke ontmoetingsplek en het Malieveld een park, een écht
park. Met een grootse speakers corner en fontein, bomen waar je tussen kunt
verdwijnen. Waar zorgen weggewandeld worden en vragen uitgesproken en waar
gepicknickt wordt in gras dat schreeuwt:

'Dit. Ben. Ik!'

O o Den Haag, in 2050 ben je beter.
O zo veel beter dan 'veel'.
O zo veel beter dan 'nu'.

OO (ODE AAN) DEN HAAG

NIENKE
VAN SPREEUWEL

IN HET CENTRUM DAAR
KABAAL IK, ALLE KLEUREN
EN CULTUREN, WAAR
DE MENSEN ONDERWEG
ZIJN, HEEN EN WEER.
NAAR WEET IK VEEL.
CENTRAAL STATION DAT
STAAT TE JAMMEN "HET
BEGINT HIER! DOE JE
MEE?" MENSEN RENNEN,

TRAMS EN BUSSEN,
HOOGSTE HOOGBOUW,
MENS VOELT KLEIN.
NIET MEER WETEN HOE
TE FIETSEN, STAD LIGT
OPEN, IK ZIT VAST.
WEG MET AUTO'S OP DE
BINCKHORST! ZILTE
LUCHT VERMENGTE MET
FIJNSTOF, KRIJG GEEN

ADEM, ALLE WAGENS
MOETEN WEG! WAT EEN
ROTZOOI! MAAKT NIET UIT
JOH WEL EEN HELE GOEIE
VIBE! BLIJF BEWEGEN
BLIJF MET VELEN, WANT
IK KEN JE JIJ HERKENT
ME, SAMEN DANSEN WE
DE STAD.

Ik ben de stemmen van Den Haag, ik kan niet zelf zingen.
Maar verborgen in mijn straten ligt er overal muziek.
Ik ben duizend stemmen door elkaar, wie mij liefheeft kan mij horen.
Sta maar midden in de chaos stil, en wordt zo mijn publiek:

Ik ruis zachtjes aan de randen, golvend geef ik energie,
ren heel hard dwars door de duinen met een lied waarin het waait,
bij de zee mijn grote stilte, in de bosjes in het klein, hoor de meeuwen
lachen als ze weer een broodje jatten,
hoor ze lachen... lachen... lachen... lachen...

Mijn hartslag ligt als vierkwartsmaat bij vrede en bij recht.
Ik klink heel goed geregeld, heb het beste met je voor.
Politici met koffertjes, met haast, zo klinkt bestuur.
Want stemmen kan je horen hier, en stemmen kan je doen.

Het mooie groene Malleveld,
waar je jezelf mag zijn.
Mijn melodie democratie,
heel Nederland het koor.

En zachtjes op de achtergrond toekomstige muziek...
van de duiven en de bomen, de chauffeurs en grote dromen, van de schoonmakers,
de bouwvakkers, en ook de architecten, een tramrails naar de toekomst en de oude
trams lijn 11, 1 en 9, en knisperende bladmuziek, expats en ambtenaren, nieuwkomers,
Hagenezen, katten die je kan herkennen, en van het Museon de balletjesmachine,
het Malleveld drie keer zo groot, nog meer kleuren en meer hoogbouw, een Haags
festival erbij, meer kunst en meer theater, en nee ik hoef geen vliegveld, wel een
fietspad van een regenboog, meer gender en meer rust, meer lichtvervuiling en
meer nieuw, want nieuw daar word ik blij van, en meeuwen, laat maar schreeuwen,
laat maar storen in mijn oren, zonder meeuw geen Scheveningen.

Ik ben de stemmen van Den Haag, in al zijn klokken al zijn kleuren.
Soms fluister ik, soms bulder, en soms luister ik. Soms kan je me niet horen.
Ik ben geen lied ik ben een album, en voor wie wil een heel concert!
Wat mijn stemmen tot muziek maakt zijn de mensen, dat ben jij.

MENTALE DINGEN EN GEVOEL

SIMON
WEEDA

Maar meneer.

Maar meneer.

Maar meneer.

Maar meneer, wat moeten we nou precies opschrijven dan?

Maar wat ga ik daarover zeggen? Dat we een beter voetbalstadion willen of zo? Ik kan wel onzin opschrijven, maar dan schrijf ik beter niks.

Bovendien: wat bepaalt je toekomst? Werk? Wat ga ik daarover zeggen? Ik heb geen werk. Inkomen? Heb ik niet. Vrienden? Heb ik niet. Jawel, maar bepalen die je toekomst? Als ik ergens wil werken vragen ze niet naar mijn vrienden hoor. En als ik ga studeren krijg ik andere. Ja sorry dat ik het zeg. Ik doe alles voor mijn vrienden, maar wij zijn vrienden omdat ik nu hier woon.

Woonplaats dan? Nee. Ik woon in Wassenaar, maar ik ben daar bijna nooit. Gebeurt niks. Alles wat ik doe is in het centrum. Ik wil straks ook liefst op kamers in een mindere wijk van Den Haag. Gewoon voor mijn mentale dingen en mijn gevoel. Of een beetje rondverhuizen.

Maar niet iedereen kan dat. Sommige mensen in Duindorp, Schilderswijk...

Als zij geen goeie opleiding krijgen zitten ze gewoon vast.

Dus opleiding dan? Ja maar sorry meneer, eerlijk he? We doen nu net alsof het niet draait om geld. Maar zonder geld heb je niks te kiezen. Je studie, je woning, wie je vrienden zijn. Ja sorry alweer. Ik wil geen haat gooien. Maar gaan jullie met mij hangen als ik elke keer vraag om geld? Of een logeerplek? Even misschien, maar niet altijd. Dus geld bepaalt.

Later dat van mij, nu dat van mijn ouders. Dat is niet eerlijk, maar zo is het.

Maar meneer, dat ga ik toch niet opschrijven? Dat is niet mijn ideale toekomst hoor. En ik ga ook niet zeggen dat het verandert. Dat doet het niet. Ja, dan moet je armere wijken verbeteren, en het onderwijs. Maar als je dat doet wordt het meteen duurder, en dan zijn de kansen weer ongelijk. Of je doet een soort communisme, maar daarbij gaat de algemene kwaliteit toch omlaag volgens mij. Dan heb ik liever die grotere ongelijkheid maar wel met een behoorlijk redelijk okee goed gemiddelde. Of ja, weet ik veel? Dat bedoel ik. De wereld is niet ideaal.

Maar meneer.

Maar meneer.

Maar meneer.

Maar meneer, gaat dit echt naar de gemeente?

Want je kan daar wel wat aan doen.

Dingen betaalbaar maken. De stad kan veiliger. Schoner. Groener, met minder verkeer. Dan gaat de gezondheid ook omhoog. Je kan zorgen voor een hoger minimumloon. Dat's goed voor iedereen. Betere scholen, ook buiten het centrum. Hangplekken. Binnen, zodat jongeren niet hoeven te dwalen op straat.

Verschillende wijken en scholen laten mengen door gezamenlijke activiteiten.

Meer culturele centra in armere wijken: bibliotheken, theaters. Zou tof zijn.

En meer inspraak voor jongeren. Echte, waar naar geluisterd wordt.

Dat soort dingen, dan gaat het wel de goeie kant op.

En dus een beter stadion. Of vooral een betere club. Je kan 't stadion wel verbouwen, maar als de club slecht speelt ga ik daar echt niet heen.